

NR 114/2014

75 ROCZNICA WYBUCHU
II WOJNY ŚWIATOWEJ

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 14 stycznia 2014 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

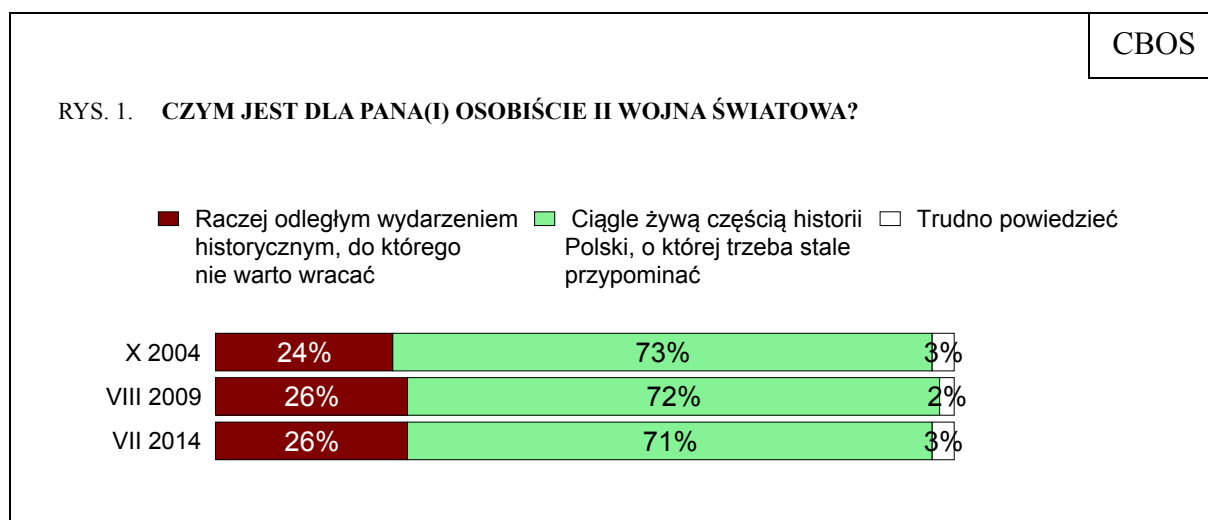
- ▶ W ocenie zdecydowanej większości dorosłych Polaków (71%) II wojna światowa jest ciągle żywą częścią historii Polski, o której trzeba stale przypominać.

- ▶ Wiedza Polaków o wojnie pochodzi przede wszystkim ze szkoły (73% wskazań). Wśród trzech najczęściej wymienianych źródeł informacji o wojnie znalazły się też książki (47%) oraz filmy (41%). Więcej niż co trzecia osoba (35%) deklaruje, że wiedzę o wojnie czerpie przede wszystkim z rozmów w rodzinie.

- ▶ Dziś, po 75 latach od wybuchu wojny, Polacy są dumni przede wszystkim z organizacji Polskiego Państwa Podziemnego i działalności Armii Krajowej (45%), powstania warszawskiego (37%) oraz wojny obronnej 1939 roku (36%).

- ▶ Tylko niewiele więcej niż co piąty badany (22%) nie ma wątpliwości, że nasz kraj można uznać za zwycięzcę w II wojnie światowej. Odsetek takich osób zmniejszył się w ciągu ostatnich pięciu lat.

We wrześniu mija 75 rocznica wybuchu II wojny światowej. Mimo upływu czasu i zmniejszania się kręgu osób, które przeżyły wojnę, odsetek badanych uważających, że jest to wciąż żywa część historii Polski, nie zmienił się istotnie w ciągu ostatnich 10 lat. Przekonanie, że II wojna światowa to nieodległa jeszcze historia, o której trzeba stale przypominać, wyraża dziś 71% badanych¹.

Stosunek do II wojny światowej wiąże się z wiekiem. Nieco większy dystans mają do niej ludzie młodzi, do 34 roku życia, dla których częściej stanowi ona odległe już wydarzenie historyczne. Także oni mają jednak w większości poczucie, że wojna to ciągle żywa część historii Polski.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (290) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI) w dniach 3–9 lipca 2014 roku na liczącej 943 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

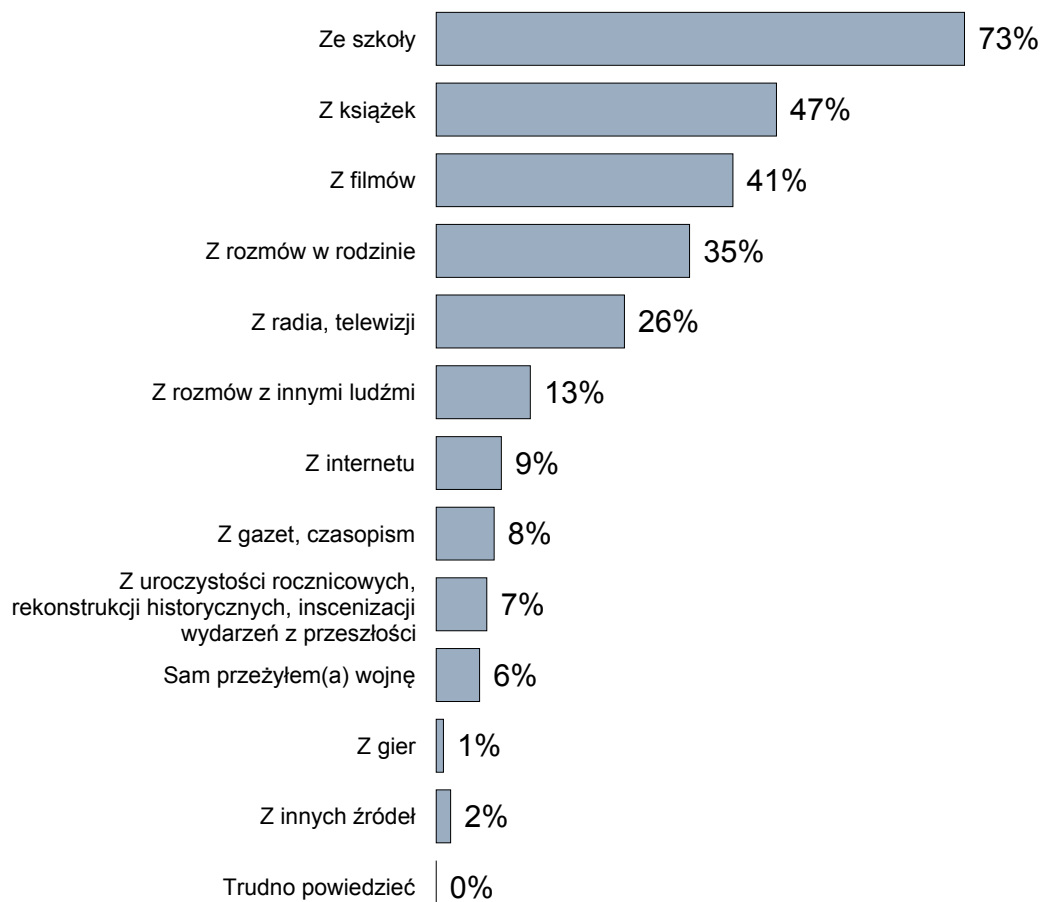
Największy wpływ na nastawienie do II wojny światowej ma jednak nie wiek, lecz orientacja polityczna. Osoby deklarujące prawicowe poglądy polityczne częściej (83%) postrzegają ją jako nieodległe jeszcze wydarzenie niż badani identyfikujący się z lewicą (64%) lub politycznym centrum (66%). Stosunek do wojny różnicuje także religijność: im częstszy udział w praktykach religijnych, tym częstsze poczucie, że stanowi ona ciągle żywą część naszych dziejów. Przeświadczenie to szczególnie często wyrażają osoby uczestniczące w praktykach religijnych kilka razy w tygodniu (83%).

ŹRÓDŁA WIEDZY O WOJNIE

Wiedza Polaków o II wojnie światowej pochodzi przede wszystkim ze szkoły. Edukacja szkolna jest najpowszechniej wymienianym źródłem wiadomości o II wojnie światowej nie tylko wśród młodych respondentów, ale także wśród osób w średnim wieku i starszych. Trudne do przecenienia znaczenie dla kształtowania społecznego obrazu II wojny światowej mają książki² i filmy, które znalazły się wśród trzech najczęściej wskazywanych źródeł informacji na ten temat. Ważnym miejscem kultywowania pamięci o wojnie pozostaje rodzina. Więcej niż co trzeci dorosły Polak deklaruje, że wiedzę o wydarzeniach wojennych czerpie przede wszystkim z rozmów w rodzinie. Wojna jest tematem rozmów przede wszystkim starszych respondentów, mających 55 lat lub więcej. Rzadziej rozmawia się o niej z osobami spoza rodziny lub też rozmowy te są mniej znaczące. Wiedzy o wojnie dostarczają także media, a wśród nich przede wszystkim radio i telewizja. W grupie najmłodszych respondentów, w wieku od 18 do 24 lat, dominującym medium jest internet. Niewielki, ale też nie całkiem marginalny, odsetek ankietowanych wśród najważniejszych źródeł wiadomości o wojnie wymienił uroczystości rocznicowe, rekonstrukcje historyczne, inscenizacje wydarzeń z przeszłości. Niewielka część osób deklaruje, że zna wojnę przede wszystkim z własnego doświadczenia.

² Jak wynika z przeprowadzonych trzy lata temu przez CBOS badań dotyczących zwyczajów i upodobań czytelniczych, książki o tematyce historycznej należą do ulubionych lektur Polaków. Zob. komunikat „Polacy i książki”, czerwiec 2011 (oprac. B. Badora).

RYS. 2. SKĄD PRZEDE WSZYSTKIM MA PAN(I) WIADOMOŚCI NA TEMAT II WOJNY ŚWIATOWEJ?

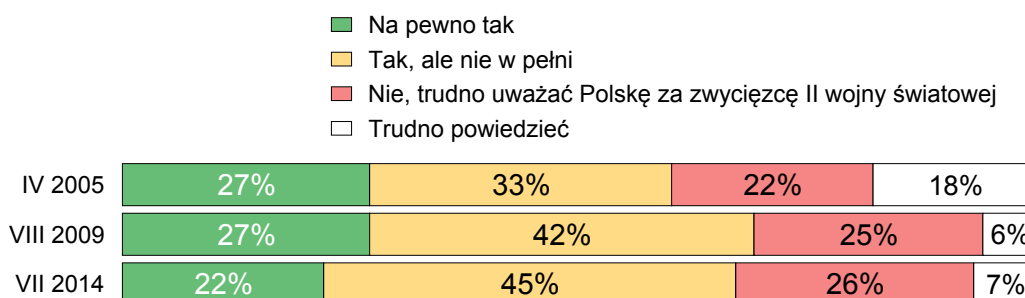

Odpowiedzi nie sumują się do 100%, bowiem respondenci mieli możliwość wskazania trzech odpowiedzi

CZY POLSKA WYGRAŁA WOJNĘ?

Formalnie rzecz biorąc, Polska jako państwo alianckie należała do zwycięzców II wojny światowej. Ta opinia, niekwestionowana w obowiązującej w okresie PRL wykładni dziejów, w dzisiejszej Polsce dla większości nie jest oczywista. Tylko niewiele więcej niż co piąty badany (22%) nie ma wątpliwości, że nasz kraj można uznać za zwycięzcę w II wojnie światowej. Odsetek osób podzielających ten pogląd zmniejszył się w ciągu ostatnich pięciu lat. Przybyło natomiast respondentów, którzy jedynie częściowo zgadzają się z tym stwierdzeniem (z 33% w 2005 roku do 45% obecnie). Ponad jedna czwarta badanych idzie jeszcze dalej i twierdzi, że Polskę trudno uważać za zwycięzcę w II wojnie światowej.

RYS. 3. CZY, PANA(I) ZDANIEM, POLSKĘ MOŻNA UWAŻAĆ ZA ZWYCIĘZCĘ W II WOJNIE ŚWIATOWEJ?

Opinie w tej kwestii wiążą się z zainteresowaniem polityką. Im jest ono większe, tym rzadsze przekonanie, że Polskę można zaliczyć do zwycięzców w II wojnie światowej.

Tabela 1

Zainteresowanie polityką	Czy, Pana(i) zdaniem, Polskę można uważać za zwycięzcę w II wojnie światowej?			
	Na pewno tak	Tak, ale nie w pełni	Nie, trudno uważać Polskę za zwycięzcę w II wojnie światowej	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Duże	9	45	43	3
Średnie	19	49	28	4
Niższe, niewielkie	23	49	20	8
Żadne	37	28	22	13

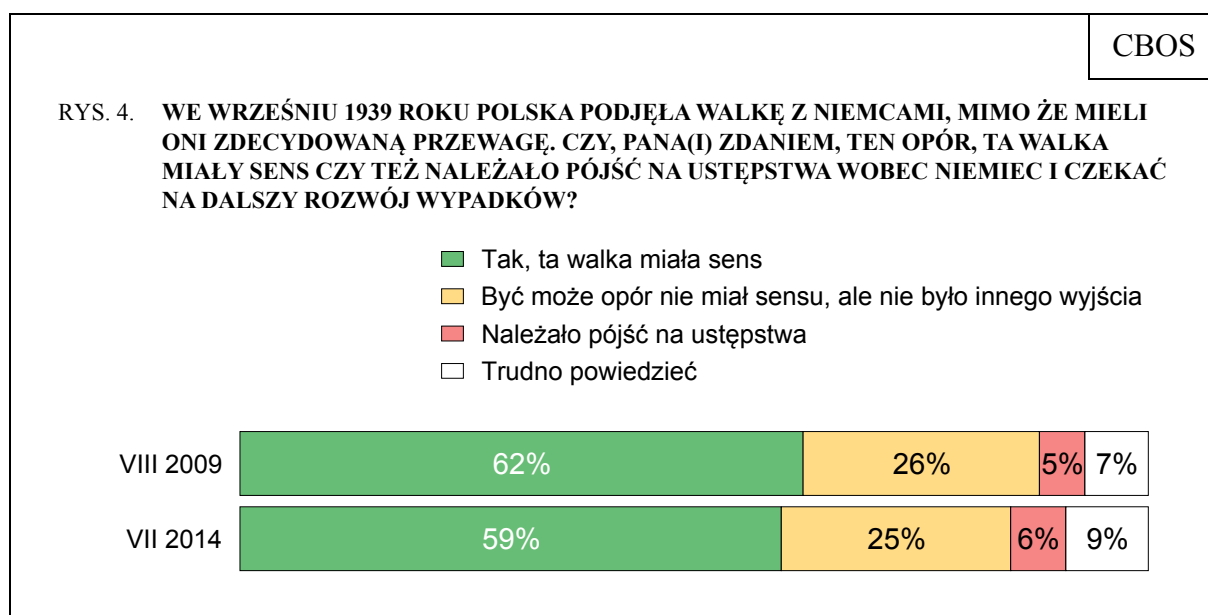
Zainteresowanie polityką dość ściśle wiąże się z umiejętnością określenia własnych poglądów politycznych, toteż badani potrafiący ułożyć swoje poglądy polityczne na skali prawica–lewica częściej niż osoby mające problemy ze sprecyzowaniem swojej orientacji politycznej skłonne są kwestionować pogląd, jakoby Polskę można było zaliczyć do grona zwycięzców tej wojny.

Wątpliwości co tego, czy nasz kraj można uznać za zwycięzcę w II wojnie światowej istotnie częściej mają mężczyźni niż kobiety, a ponadto są one tym częstsze, im wyższe wykształcenie badanych.

CZY WALKA MIAŁA SENS?

Polska jako pierwsza odrzuciła roszczenia Hitlera i przeciwstawiła się zbrojnie III Rzeczy, płacąc za to ogromną cenę. Wojna kosztowała życie milionów obywateli naszego kraju i spowodowała ogromne straty materialne. Polska utraciła na rzecz Związku Radzieckiego niemal połowę swego terytorium i stała się państwem zależnym od ZSRR. W związku z bardzo niekorzystnym dla Polski bilansem II wojny światowej, pojawiają się alternatywne wizje historii – rozważania dotyczące tego, co by się stało, gdyby Polska poszła na ustępstwa wobec hitlerowskich Niemiec i ewentualnie sprzymierzyła się z Hitlerem przeciwko ZSRR.

Z badań wynika, że Polacy raczej nie chcieliby zmieniać historii. Większość z nich podpisałaby się dziś zapewne pod słowami ministra spraw zagranicznych Józefa Becka, które padły w słynnym przemówieniu w Sejmie RP 5 maja 1939 roku: „My w Polsce nie znamy pojęcia pokoju za wszelką cenę. Jest tylko jedna rzecz w życiu ludzi, narodów i państw, która jest bezcenną. Tą rzeczą jest honor”. Zdaniem większości respondentów zbrojny opór we wrześniu 1939 roku miał sens, a nawet jeśli nie miał sensu z punktu widzenia możliwości obrony kraju, to i tak nie było wówczas innego wyjścia. Warto w tym miejscu przypomnieć, że mimo ogromnych kontrowersji, jakie budzi decyzja o wybuchu powstania warszawskiego, większość Polaków (61%) uważa, że powinno było do niego dojść³.

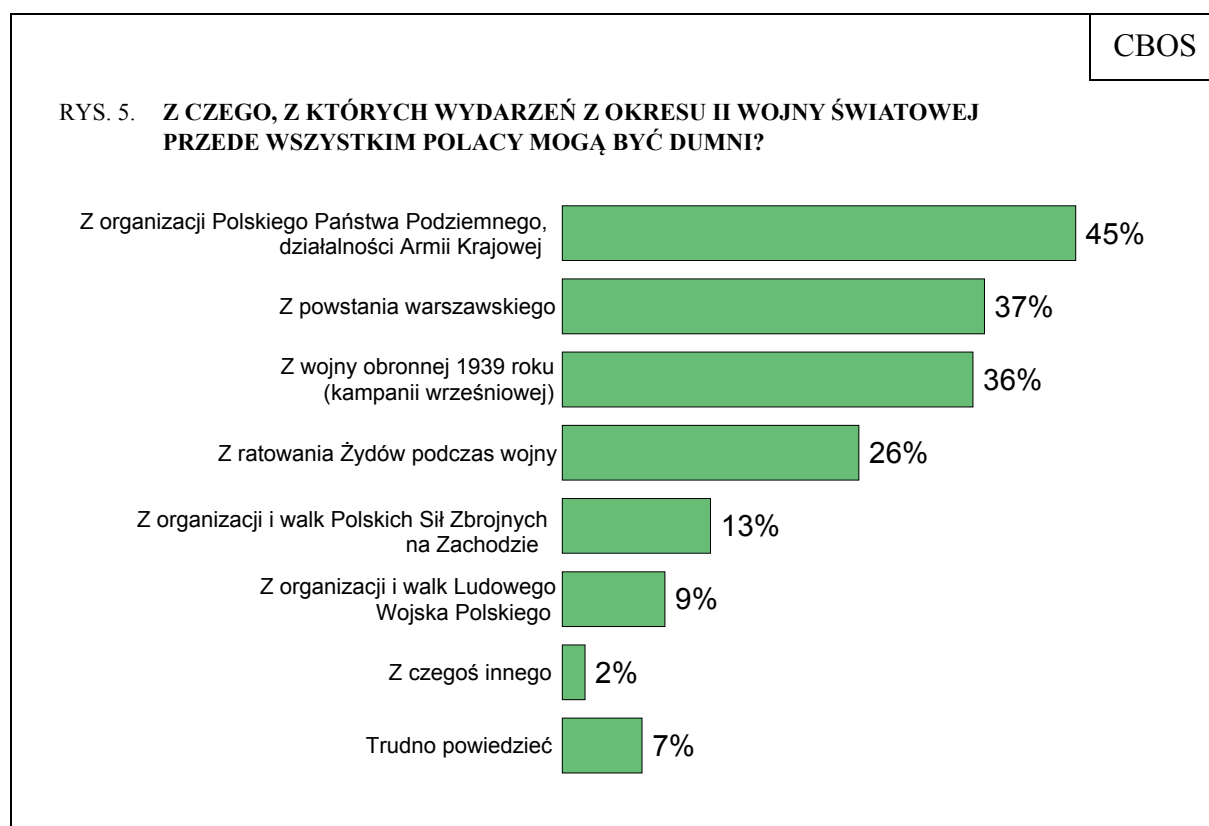

³ Zob. kom. CBOS „Powstanie warszawskie w ocenie społecznej”, lipiec 2014 (oprac. R. Boguszewski).

Przekonanie, że zbrojny opór przeciwko hitlerowskim Niemcom bezwzględnie miał sens, przeważa w niemal wszystkich grupach społeczno-demograficznych.

POWODY DO DUMY

Druga wojna światowa bez wątpienia należy do wydarzeń historycznych, które najsilniej wpłynęły na kształtowanie się tożsamości zbiorowej w Polsce. Postawa Polaków podczas wojny jest źródłem narodowej dumy. Po 75 latach od wybuchu wojny Polacy są dumni przede wszystkim z organizacji Polskiego Państwa Podziemnego i działalności Armii Krajowej. Duże uznanie budzi także zbrojny opór wobec najeźdźcy: wojna obronna 1939 roku i powstanie warszawskie. Nieco mniej osób wśród najważniejszych powodów do dumy wymieniło ratowanie Żydów przez Polaków podczas wojny. Stosunkowo rzadziej deklarowano dumę z organizacji i walk polskich żołnierzy poza granicami kraju: Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie i Ludowego Wojska Polskiego.

Odpowiedzi nie sumują się do 100%, bowiem respondenci mieli możliwość wskazania dwóch odpowiedzi

Analiza odpowiedzi uzyskanych w poszczególnych kohortach wiekowych pokazuje znaczenie wydarzeń II wojny światowej dla różnych pokoleń Polaków i tym samym pozwala uchwycić zmiany w społecznej pamięci o wojnie. Najmłodszy respondenci, w wieku od 18 do 24 lat, a więc urodzeni i wychowani w wolnej Polsce, zdecydowanie najczęściej są dumni z organizacji państwa podziemnego i Armii Krajowej (53%), na kolejnych miejscach wymieniając powstanie warszawskie (36%) i pomoc Żydom podczas wojny (33%). Nieco starsze osoby, mające od 25 do 34 lat, jako powód do dumy niemal równie często wskazują organizację Polskiego Państwa Podziemnego (49%) i powstanie warszawskie (48%), w dalszej kolejności – ratowanie Żydów podczas wojny (33%). W obu grupach dopiero na czwartym miejscu znalazła się wojna obronna 1939 roku. Kampania wrześniowa zajmuje zdecydowanie bardziej znaczące miejsce w świadomości osób w średnim wieku oraz starszych i jest wymieniana przez nie – obok organizacji państwa podziemnego i powstania warszawskiego – wśród najważniejszych powodów do dumy Polaków. Jednocześnie im starszy wiek, tym rzadziej doceniana jest pomoc Żydom świadczona przez Polaków podczas wojny.

II WOJNA ŚWIATOWA NA TLE INNYCH WYDARZEŃ STULECIA

W świadomości społecznej wydarzenia II wojny światowej zajmują ważne miejsce w dziejach ostatniego stulecia. Spośród nich za najbardziej znaczący uznawany jest początek wojny, a więc najazd Niemiec na Polskę, a w dalszej kolejności zbrodnia katyńska oraz powstanie warszawskie. Ogółem 39% badanych wymieniło któreś z wydarzeń II wojny światowej wśród trzech najbardziej znaczących wydarzeń ostatniego stulecia.

Za najważniejsze, najbardziej doniosłe wydarzenie minionego stulecia uważany jest jednak wybór kardynała Karola Wojtyły na papieża – wydarzenie ważne nie tylko dla kraju, lecz także dla wielu osób osobiście. Na drugim miejscu znalazło się odzyskanie przez Polskę niepodległości w 1918 roku. Do najbardziej znaczących zaliczono także wydarzenia z najnowszej historii Polski, których ważne rocznice obchodziliśmy w tym roku: upadek komunizmu (za którego symboliczną datę można uznać 4 czerwca 1989 roku) oraz przystąpienie Polski do Unii Europejskiej.

Tabela 2

Które z następujących wydarzeń XX wieku były, Pana(i) zdaniem, najbardziej znaczące, najważniejsze dla dziejów Polski?	2009	2014
	w procentach	
Wybór Karola Wojtyły na papieża	57	62
Odzyskanie niepodległości w 1918 roku	47	46
Upadek komunizmu w Polsce	26	32
Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej	32	31
Najazd Niemiec na Polskę 1 września 1939 roku	21	19
Powstanie „Solidarności” w 1980 roku	16	14
Przystąpienie Polski do NATO	11	10
Zbrodnia katyńska	9	10
Powstanie warszawskie	11	8
Bitwa warszawska 1920 roku	6	8
Wyjście wojsk radzieckich z Polski	5	7
Rozmowy Okrągłego Stołu w 1989 roku	8	6
Zmiany granic Polski po II wojnie światowej	4	6
Konferencja jaltańska, zgoda państw zachodnich na objęcie Polski strefą wpływów Związku Radzieckiego w 1945 roku	3	5
Wymordowanie przez hitlerowców ludności żydowskiej w Polsce	2	4
Wkroczenie Armii Czerwonej do Polski 17 września 1939 roku	2	3
Reforma rolna w 1945 roku	2	2
Październik 1956 – powrót do władzy Władysława Gomułki, odejście od stalinowskich metod rządzenia	1	1
Utworzenie PKWN, Manifest Lipcowy 1944 roku	1	0
Trudno powiedzieć	2	2

Odpowiedzi nie sumują się do 100, bowiem respondenci mieli możliwość wskazania trzech odpowiedzi.

Ocena doniosłości wydarzeń historycznych ostatniego stulecia jest w pewnym stopniu zróżnicowana ze względu na orientację polityczną Polaków. Osoby deklarujące prawicowe poglądy polityczne wśród trzech najważniejszych wydarzeń minionego stulecia wymieniają wybór Karola Wojtyły na papieża (65%), odzyskanie niepodległości (50%) oraz upadek komunizmu (36%). Badani identyfikujący się z lewicą także wskazują najczęściej na pontyfikat Jana Pawła II (50%) oraz odrodzenie się polskiej państwowości w 1918 roku (43%), ponadto akcentują znaczenie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej (37%). Osoby o orientacji prawicowej częściej niż utożsamiający się z lewicą podkreślają wagę powstania „Solidarności” w 1980 roku (17% wobec 9%) oraz bitwy warszawskiej (13% wobec 7%). Z kolei osoby o poglądach lewicowych stosunkowo częściej wśród najważniejszych wydarzeń ostatniego stulecia wymieniają najazd Niemiec na Polskę w 1939 roku (26% wobec 16%) oraz obrady Okrągłego Stołu (12% wobec 6%). Mimo tych różnic wynikających z różnych orientacji ideowo-politycznych można mówić o pewnym społecznie uznanym kanonie wydarzeń historycznych ostatniego stulecia.

Druga wojna światowa dla większości Polaków nie jest odległym wydarzeniem, ale nadal żywą częścią historii Polski. Mimo upływu lat i zmniejszania się kręgu osób, które doświadczyły wojny, w wielu rodzinach nadal kultywowana jest pamięć o wojnie. Jest ona obecna także w sferze symbolicznej, nadal jest interesującym tematem literackim i filmowym. Spośród wydarzeń II wojny światowej za najbardziej doniosłe dla historii naszego kraju ostatniego stulecia uznawane są: najazd Niemiec na Polskę, zbrodnia katyńska oraz powstanie warszawskie. Szczególnym źródłem dumy jest dla Polaków stworzenie i działalność w okresie okupacji tajnych struktur państwa polskiego – organizacji będącej ewenementem w ówczesnej Europie.

Mimo pojawiających się niekiedy opinii, że wojna z Niemcami była błędem, ogromna większość Polaków uważa, że nie należało iść na ustępstwa wobec Hitlera i nie widzi alternatywy dla podjęcia walki zbrojnej. Jednocześnie coraz więcej osób jest zdania, że trudno jednoznacznie zaliczyć Polskę do grona zwycięzców II wojny światowej.

Opracowała
Beata ROGUSKA

Tabela 1

		W tym roku minie siedemdziesiąt pięć lat od wybuchu II wojny światowej. Czym jest dla Pana(i) osobiście II wojna światowa?			Liczba osób
		Raczej odległym wydarzeniem historycznym, do którego nie warto zbyt często wracać	Ciągle żywą częścią historii Polski, o której trzeba stale przypominać	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		26	71	3	940
Płeć	Mężczyźni	27	70	3	455
	Kobiety	24	73	3	485
Wiek	18–24 lata	32	64	5	106
	25–34	34	64	3	187
	35–44	20	76	4	164
	45–54	21	75	4	145
	55–64	28	69	3	165
	65 lat i więcej	19	79	2	173
Miejsce zamieszkania	Wieś	26	70	5	374
	Miasto do 19 999	18	80	2	145
	20 000 – 99 999	29	70	1	174
	100 000 – 499 999	24	72	4	155
	500 000 i więcej mieszk.	34	64	2	92
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	24	72	4	195
	Zasadnicze zawodowe	23	74	3	230
	Średnie	29	66	4	291
	Wyższe	25	74	2	224
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	26	74		105
	Średni personel, technicy	28	72		30
	Pracownicy adm.-biurowi	29	68	3	58
	Pracownicy usług	19	79	2	45
	Robotnicy wykwalifikowani	29	67	4	101
	Robotnicy niewykwalifik.	26	64	10	45
	Rolnicy	15	80	5	52
	Pracujący na własny rach.	40	60		41
	Bezrobotni	36	63	1	52
	Emeryci	22	76	2	211
	Renciści	13	77	10	61
	Uczniowie i studenci	26	71	3	73
	Gospodynie domowe i inni	31	63	6	68
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	23	77		108
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	29	71		76
	sekt. prywat. poza rolnict.	30	66	4	236
	prywatnym gosp. rolnym	17	78	4	56
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	23	71	6	85
	501–750	22	73	4	99
	751–1000	24	73	3	116
	1001–1500	24	73	2	165
	Powyżej 1500 zł	29	68	2	202
Ocena własnych war. mater.	Złe	23	73	4	86
	Średnie	23	74	3	387
	Dobre	28	69	3	467
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	14	83	3	56
	Raz w tygodniu	22	75	3	437
	1–2 razy w miesiącu	28	68	4	138
	Kilka razy w roku	30	67	3	200
	W ogóle nie uczestniczy	33	63	3	110
Poglądy polityczne	Lewica	33	64	4	137
	Centrum	31	66	2	330
	Prawica	16	83	1	239
	Trudno powiedzieć	24	70	6	233

Tabela 2

		Skąd przede wszystkim ma Pan(i) wiadomości na temat II wojny światowej? Proszę wskazać nie więcej niż trzy odpowiedzi.							
		Zę szkoły	Z książek	Z filmów	Z gazet, czasopism	Z radia, telewizji	Z internetu	Z rozmów w rodzinie	Z rozmów z innymi ludźmi
		%	%	%	%	%	%	%	%
Ogółem		74	47	41	8	26	9	35	13
Płeć	Mężczyźni	72	47	44	10	31	13	31	12
	Kobiety	75	46	38	6	22	6	38	14
Wiek	18–24 lata	89	35	50	3	15	24	24	13
	25–34	81	45	44	7	31	16	25	12
	35–44	87	52	43	6	35	12	26	8
	45–54	73	54	48	8	22	5	33	18
	55–64	75	52	36	10	26	2	54	10
	65 lat i więcej	43	40	29	11	24	2	42	19
Miejsce zamieszkania	Wieś	77	42	44	7	31	9	30	12
	Miasto do 19 999	74	47	47	10	24	5	38	11
	20 000 – 99 999	76	46	39	6	26	13	37	12
	100 000 – 499 999	65	53	32	10	20	8	42	16
	500 000 i więcej mieszk.	67	57	35	10	24	14	29	18
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	64	36	37	8	28	9	37	10
	Zasadnicze zawodowe	76	43	48	7	25	5	36	16
	Średnie	77	47	41	10	29	11	32	13
	Wyższe	74	60	36	6	23	11	34	13
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	74	66	36	5	23	9	37	15
	Średni personel, technicy	85	58	48		26	11	34	24
	Pracownicy adm.-biurowi	88	51	46		21	7	32	11
	Pracownicy usług	94	38	46	11	20	14	35	11
	Robotnicy wykwalifikowani	84	39	50	9	34	11	27	11
	Robotnicy niewykwalifik.	76	62	51	16	35	10	16	8
	Rolnicy	86	51	51	7	42	5	27	10
	Pracujący na własny rach.	79	50	33	9	36	12	30	8
	Bezrobotni	75	54	33	10	33	16	20	10
	Emeryci	53	42	30	10	25	1	44	16
	Renciści	70	44	40	7	23	5	39	17
Uczniowie i studenci	83	32	51	1	10	30	29	14	
Gospodynie domowe i inni	70	35	42	15	24	11	46	10	
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	75	65	46	4	22	10	33	13
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	79	57	37	8	26	8	37	12
	sekt. pryw. poza rolnict.	85	45	46	8	31	11	28	12
	prywatnym gosp. rolnym	86	54	55	6	40	5	27	9
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	80	55	38	10	26	15	33	7
	501–750	81	45	41	7	26	13	25	14
	751–1000	75	49	43	5	31	5	33	13
	1001–1500	62	40	40	8	27	8	47	15
	Powyżej 1500 zł	73	53	37	9	27	13	41	12
Ocena własnych war. mater.	Złe	61	35	35	13	32	3	38	17
	Średnie	73	46	37	8	28	9	34	13
	Dobre	76	49	45	7	24	11	34	13
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	56	44	31	7	21	9	47	27
	Raz w tygodniu	76	47	39	7	25	6	37	12
	1–2 razy w miesiącu	81	50	48	5	29	8	27	12
	Kilka razy w roku	75	45	43	9	29	11	35	10
	W ogóle nie uczestniczy	62	48	38	16	25	24	27	17
Poglądy polityczne	Lewica	72	54	48	11	27	9	31	14
	Centrum	75	49	42	8	28	10	35	12
	Prawica	67	48	40	9	27	12	39	12
	Trudno powiedzieć	79	38	35	5	23	7	32	15

Tabela 2 (cd.)

		5. Skąd przede wszystkim ma Pan(i) wiadomości na temat II wojny światowej? Proszę wskazać nie więcej niż trzy odpowiedzi.					Liczba osób
		Z gier	Z uroczystości rocznicowych, rekonstrukcji historycznych, inscenizacji wydarzeń z przeszłości	Z innych źródeł	Sam przeżyłem(a) wojnę	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		1	7	2	6	0	941
Płeć	Mężczyźni	1	4	2	5	0	455
	Kobiety		9	3	7	0	486
Wiek	18–24 lata	2	8	2			106
	25–34	2	6	1			187
	35–44		5	2			164
	45–54		8	6			145
	55–64		8	2		1	167
	65 lat i więcej		7	2	34	1	173
Miejsce zamieszkania	Wieś	0	6	2	5	1	373
	Miasto do 19 999		6	2	5		147
	20 000 – 99 999	1	7	1	8		174
	100 000 – 499 999		7	4	10		155
	500 000 i więcej mieszk.	4	10	2	5		92
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne		4	1	17	1	196
	Zasadnicze zawodowe		5	2	2	1	230
	Średnie	1	8	2	5		290
	Wyższe	1	9	5	3		224
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.		6	7			105
	Średni personel, technicy	4	6	5			30
	Pracownicy adm.-biurowi	4	20	3			58
	Pracownicy usług		6	2			45
	Robotnicy wykwalifikowani	1	4	1			101
	Robotnicy niewykwalifik.		7	1			44
	Rolnicy		2			2	52
	Pracujący na własny rach.		4				41
	Bezrobotni	1	8				52
	Emeryci		7	1	25	0	212
	Renciści	2	8	2	8	2	61
	Uczniowie i studenci		9	2			73
Gospodynie domowe i inni		2	5			68	
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	1	12	7			108
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	3	3				78
	sekt. pryw. poza rolnict.	1	7	2			236
	prywatnym gosp. rolnym		3			2	56
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	1	5	1			85
	501–750	1	7	5	2		101
	751–1000	1	9	3	6	1	116
	1001–1500		6	1	13	1	165
	Powyżej 1500 zł	1	7	4	6		202
Ocena własnych war. mater.	Złe	2	2		11		86
	Średnie	0	8	3	7	1	387
	Dobre	1	7	2	5	0	468
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu		9	5	13		56
	Raz w tygodniu	0	7	3	8	0	437
	1–2 razy w miesiącu		6	0	4	1	139
	Kilka razy w roku	2	8	2	3		200
	W ogóle nie uczestniczy	2	5	2	4	1	110
Poglądy polityczne	Lewica	2	5	3	3		137
	Centrum	0	7	3	5		330
	Prawica	0	7	2	9		239
	Trudno powiedzieć	1	7	1	7	1	234

Tabela 3

		Czy Polskę można uważać za zwycięzcę w II wojnie światowej?				Liczba osób
		Na pewno tak	Tak, ale nie w pełni	Nie, trudno uważać Polskę za zwycięzcę w II wojnie światowej	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		22	45	26	7	941
Płeć	Mężczyźni	15	47	33	5	455
	Kobiety	28	43	20	8	486
Wiek	18–24 lata	17	51	22	10	106
	25–34	16	50	24	9	187
	35–44	23	41	28	7	164
	45–54	18	47	32	2	145
	55–64	27	46	23	5	166
	65 lat i więcej	28	37	28	7	173
Miejsce zamieszkania	Wieś	24	44	24	8	374
	Miasto do 19 999	21	46	24	9	147
	20 000 – 99 999	24	46	26	5	174
	100 000 – 499 999	19	45	30	5	155
	500 000 i więcej mieszk.	14	49	31	6	92
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	33	38	20	9	196
	Zasadnicze zawodowe	22	50	21	7	230
	Średnie	22	43	27	7	291
	Wyższe	12	49	36	4	223
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	12	50	36	2	105
	Średni personel, technicy	22	39	37	3	30
	Pracownicy adm.-biurowi	20	42	33	5	58
	Pracownicy usług	17	47	28	8	45
	Robotnicy wykwalifikowani	19	53	23	5	101
	Robotnicy niewykwalifik.	27	47	17	9	45
	Rolnicy	16	56	25	3	52
	Pracujący na własny rach.	16	39	33	12	41
	Bezrobotni	24	43	25	9	52
	Emeryci	31	35	28	6	211
	Renciści	17	58	15	11	61
Pracuje w:	Uczniowie i studenci	17	53	19	11	73
	Gospodynie domowe i inni	33	36	22	9	68
	inst. państw., publicznej	15	54	29	2	108
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	12	55	32	1	78
	sekt. pryw. poza rolnict.	22	40	30	8	236
Dochody na jedną osobę	prywatnym gosp. rolnym	18	57	21	4	56
	Do 500 zł	34	34	28	4	85
	501–750	31	45	16	8	101
	751–1000	18	49	28	5	116
	1001–1500	27	42	26	5	165
Ocena własnych war. mater.	Powyżej 1500 zł	15	49	33	3	201
	Złe	26	38	29	8	86
	Średnie	25	42	27	6	386
Udział w prakt. religijnych	Dobre	19	49	26	7	468
	Kilka razy w tygodniu	31	37	28	4	56
	Raz w tygodniu	24	44	24	8	436
	1–2 razy w miesiącu	24	51	19	5	140
	Kilka razy w roku	19	46	28	7	200
Poglądy polityczne	W ogóle nie uczestniczy	12	42	41	5	110
	Lewica	21	48	28	3	137
	Centrum	19	48	28	5	330
	Prawica	17	47	32	4	239
	Trudno powiedzieć	31	37	17	15	235

Tabela 4

		Z czego, z których wydarzeń z okresu II wojny światowej przede wszystkim Polacy mogą być dumni? Proszę wybrać nie więcej niż dwie odpowiedzi.			
		Z wojny obronnej 1939 roku (kampanii wrześniowej)	Z organizacji Polskiego Państwa Podziemnego, działalności Armii Krajowej	Z organizacji i walk Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie	Z organizacji i walk Ludowego Wojska Polskiego
		%	%	%	%
Ogółem		36	45	13	9
Płeć	Mężczyźni	40	46	16	9
	Kobiety	33	45	10	9
Wiek	18–24 lata	27	53	10	8
	25–34	28	49	9	5
	35–44	42	42	10	8
	45–54	39	48	14	8
	55–64	44	43	16	12
	65 lat i więcej	37	40	18	13
Miejsce zamieszkania	Wieś	40	38	9	10
	Miasto do 19 999	30	47	15	11
	20 000 – 99 999	38	48	17	7
	100 000 – 499 999	35	49	15	8
	500 000 i więcej mieszk.	34	60	14	6
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	33	39	11	12
	Zasadnicze zawodowe	44	34	11	10
	Średnie	34	50	16	9
	Wyższe	35	57	13	5
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	37	55	12	4
	Średni personel, technicy	37	53	10	9
	Pracownicy adm.-biurowi	35	46	8	13
	Pracownicy usług	38	46	8	6
	Robotnicy wykwalifikowani	40	39	13	13
	Robotnicy niewykwalifik.	43	43	11	4
	Rolnicy	60	36	7	5
	Pracujący na własny rach.	31	41	16	6
	Bezrobotni	31	56	12	11
	Emeryci	38	41	18	11
	Renciści	40	51	15	12
	Uczniowie i studenci	16	58	14	6
Gospodynie domowe i inni	30	34	7	11	
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	36	53	12	9
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	36	46	14	7
	sekt. pryw. poza rolnict.	36	45	10	8
	prywatnym gosp. rolnym	62	37	8	4
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	43	29	11	14
	501–750	33	55	5	10
	751–1000	39	37	16	11
	1001–1500	33	48	14	7
	Powyżej 1500 zł	40	56	19	9
Ocena własnych war. mater.	Złe	38	33	14	13
	Średnie	37	42	12	11
	Dobre	36	50	14	7
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	31	54	11	5
	Raz w tygodniu	38	41	12	11
	1–2 razy w miesiącu	40	47	9	7
	Kilka razy w roku	36	51	15	9
	W ogóle nie uczestniczy	32	46	17	5
Poglądy polityczne	Lewica	40	44	18	15
	Centrum	39	47	14	9
	Prawica	36	56	13	5
	Trudno powiedzieć	31	32	9	9

Tabela 4 (cd.)

		Z czego, z których wydarzeń z okresu II wojny światowej przede wszystkim Polacy mogą być dumni? Proszę wybrać nie więcej niż dwie odpowiedzi.				Liczba osób
		Z powstania warszawskiego	Z ratowania Żydów podczas wojny	Z czegoś innego	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		37	26	2	7	941
Płeć	Mężczyźni	34	22	2	6	455
	Kobiety	41	30	1	8	486
Wiek	18–24 lata	36	33	3	3	105
	25–34	48	33	2	5	187
	35–44	37	29	2	6	164
	45–54	37	23	3	8	145
	55–64	39	19		8	167
	65 lat i więcej	25	19	2	11	173
Miejsce zamieszkania	Wieś	38	23	0	10	373
	Miasto do 19 999	36	26	4	9	147
	20 000 – 99 999	39	28	2	3	174
	100 000 – 499 999	35	30	1	5	155
	500 000 i więcej mieszk.	37	25	5	3	92
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	35	21	2	13	196
	Zasadnicze zawodowe	36	26		9	230
	Średnie	37	28	1	5	291
	Wyższe	41	28	4	2	224
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	38	34	4	2	105
	Średni personel, technicy	48	21	7		30
	Pracownicy adm.-biurowi	42	27	2	7	58
	Pracownicy usług	45	29		7	45
	Robotnicy wykwalifikowani	32	35	1	5	101
	Robotnicy niewykwalifik.	42	29		7	45
	Rolnicy	46	9	3	5	52
	Pracujący na własny rach.	34	23		15	41
	Bezrobotni	39	23	1	7	52
	Emeryci	28	22	1	10	212
	Renciści	38	11	1	13	61
	Uczniowie i studenci	36	37	3	3	72
	Gospodynie domowe i inni	50	30	4	7	68
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	42	26	4	3	108
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	38	31	4	3	78
	sekt. prywat. poza rolnict.	38	34	0	8	236
	prywatnym gosp. rolnym	45	14	3	4	56
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	52	23	1	8	85
	501–750	36	33	2	4	101
	751–1000	31	26	1	11	116
	1001–1500	40	28	1	7	165
	Powyżej 1500 zł	38	26	3	1	202
Ocena własnych war. mater.	Złe	33	23	2	14	86
	Średnie	38	25	2	7	387
	Dobre	37	28	2	6	468
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	35	36		5	56
	Raz w tygodniu	38	25	2	8	436
	1–2 razy w miesiącu	36	23	1	6	140
	Kilka razy w roku	38	26	3	4	200
	W ogóle nie uczestniczy	34	26	2	9	110
Poglądy polityczne	Lewica	32	24	4	5	137
	Centrum	37	28	2	4	330
	Prawica	39	25	2	2	239
	Trudno powiedzieć	39	26	1	18	234

Tabela 5

		Które z następujących wydarzeń XX wieku były, Pana(i) zdaniem, najbardziej znaczące, najważniejsze dla dziejów Polski? Proszę wskazać nie więcej niż trzy odpowiedzi.				
		Odzyskanie niepodległości w 1918 roku	Bitwa warszawska 1920 roku	Najazd Niemiec na Polskę 1 września 1939 roku	Wkroczenie Armii Czerwonej do Polski 17 września 1939 roku	Zbrodnia katyńska
		%	%	%	%	%
Ogółem		46	8	19	3	10
Płeć	Mężczyźni	47	11	20	4	7
	Kobiety	46	5	19	1	13
Wiek	18–24 lata	59	7	19	1	3
	25–34	52	8	22	3	10
	35–44	47	7	22	2	8
	45–54	49	7	17	3	10
	55–64	38	6	14	2	18
	65 lat i więcej	37	12	20	3	10
Miejsce zamieszkania	Wieś	44	5	16	1	10
	Miasto do 19 999	43	6	15	6	12
	20 000 – 99 999	50	9	21	4	10
	100 000 – 499 999	47	12	23	4	9
	500 000 i więcej mieszk.	52	12	31	1	9
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	36	10	17	1	15
	Zasadnicze zawodowe	35	4	14	2	14
	Średnie	52	10	18	4	7
	Wyższe	59	8	28	4	6
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	58	9	27	4	4
	Średni personel, technicy	52	6	37	9	4
	Pracownicy adm.-biurowi	55	7	30	1	7
	Pracownicy usług	51	5	12	4	15
	Robotnicy wykwalifikowani	42	7	15	1	10
	Robotnicy niewykwalifik.	34	6	15	5	13
	Rolnicy	48	4	26	3	16
	Pracujący na własny rach.	46	4	15	5	8
	Bezrobotni	47	8	19	4	9
	Emeryci	38	10	17	3	10
	Renciści	50	7	19		12
	Uczniowie i studenci	63	8	17		4
Gospodynie domowe i inni	29	12	10	1	24	
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	55	6	25	5	6
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	42	8	22	3	9
	sekt. prywat. poza rolnict.	48	6	18	3	9
	prywatnym gosp. rolnym	45	6	28	2	16
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	37	5	19	2	8
	501–750	49	4	10	3	18
	751–1000	38	4	19	3	15
	1001–1500	45	9	20	2	9
	Powyżej 1500 zł	59	11	26	3	6
Ocena własnych war. mater.	Złe	41	6	15	4	10
	Średnie	46	9	19	2	9
	Dobre	48	8	20	3	11
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	51	11	23	4	5
	Raz w tygodniu	46	8	17	2	12
	1–2 razy w miesiącu	39	7	16	2	11
	Kilka razy w roku	48	7	22	2	5
	W ogóle nie uczestniczy	50	9	24	7	13
Poglądy polityczne	Lewica	43	7	26	3	8
	Centrum	52	8	21	3	10
	Prawica	50	13	16	4	12
	Trudno powiedzieć	36	3	16	0	10

Tabela 5 (cd.)

		Które z następujących wydarzeń XX wieku były, Pana(i) zdaniem, najbardziej znaczące, najważniejsze dla dziejów Polski? Proszę wskazać nie więcej niż trzy odpowiedzi.				
		Wymordowanie przez hitlerowców ludności żydowskiej w Polsce	Powstanie warszawskie	Utworzenie PKWN, Manifest Lipcowy 1944 roku	Reforma rolna w 1945 roku	Konferencja jałtańska, zgoda państw zachodnich na objęcie Polski strefą wpływów Związku Radzieckiego w 1945 roku
		%	%	%	%	%
Ogółem		4	8	0	2	5
Płeć	Mężczyźni	3	8	0	1	8
	Kobiety	4	8	0	2	3
Wiek	18–24 lata	7	9		1	5
	25–34	3	13		1	5
	35–44	3	7		1	5
	45–54	2	3		3	7
	55–64	4	3	0	2	6
	65 lat i więcej	3	12	1	2	3
Miejsce zamieszkania	Wieś	4	2	0	2	3
	Miasto do 19 999	4	10	1	3	4
	20 000 – 99 999	3	14		1	8
	100 000 – 499 999	4	10			3
	500 000 i więcej mieszk.	2	12			12
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	8	8	1	2	4
	Zasadnicze zawodowe	1	6	0	1	1
	Średnie	3	8		2	5
	Wyższe	3	10		2	10
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	7	8		3	11
	Średni personel, technicy		8			8
	Pracownicy adm.-biurowi	2	3		2	4
	Pracownicy usług	2	13			3
	Robotnicy wykwalifikowani	4	4	1		3
	Robotnicy niewykwalifik.	3	13			3
	Rolnicy				4	7
	Pracujący na własny rach.					11
	Bezrobotni	2	6		4	6
	Emeryci	3	10		1	4
	Renciści	6	9		2	2
	Uczniowie i studenci	6	11			8
	Gospodynie domowe i inni	5	13	2	4	
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	3	9	1	2	5
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	5	9		1	5
	sekt. pryw. poza rolnict.	3	6		1	7
	prywatnym gosp. rolnym	2			4	5
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	10	6		1	6
	501–750	4	6		4	3
	751–1000	8	5		3	1
	1001–1500	2	10	0	1	6
	Powyżej 1500 zł	2	9	1	2	9
Ocena własnych war. mater.	Złe	6	6		1	5
	Średnie	4	7	0	2	5
	Dobre	3	9	0	1	6
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	2	11			8
	Raz w tygodniu	4	7	0	2	5
	1–2 razy w miesiącu	5	7	1	1	4
	Kilka razy w roku	2	8		2	6
	W ogóle nie uczestniczy	6	11			5
Poglądy polityczne	Lewica	4	11	1	3	7
	Centrum	4	10		1	5
	Prawica	5	7		1	8
	Trudno powiedzieć	3	5		2	2

Tabela 5 (cd.)

		Które z następujących wydarzeń XX wieku były, Pana(i) zdaniem, najbardziej znaczące, najważniejsze dla dziejów Polski? Proszę wskazać nie więcej niż trzy odpowiedzi.				
		Zmiany granic Polski po II wojnie światowej	Październik 1956 – powrót do władzy Władysława Gomułki, odejście od stalinowskich metod rządzenia	Wybór Karola Wojtyły na papieża	Powstanie „Solidarności” w 1980 roku	Rozmowy Okrągłego Stołu w 1989 roku
		%	%	%	%	%
Ogółem		6	1	62	14	6
Płeć	Mężczyźni	8	1	55	17	7
	Kobiety	5	1	68	11	5
Wiek	18–24 lata	13	1	61	17	5
	25–34	6		53	9	4
	35–44	5		62	17	7
	45–54	5	2	59	18	8
	55–64	6	0	69	17	6
	65 lat i więcej	4	2	67	9	8
Miejsce zamieszkania	Wieś	7	1	69	13	5
	Miasto do 19 999	8	1	61	12	4
	20 000 – 99 999	4	0	57	14	9
	100 000 – 499 999	7	2	56	17	5
	500 000 i więcej mieszk.	6		53	15	9
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	5	1	66	13	3
	Zasadnicze zawodowe	6	1	73	18	5
	Średnie	8	1	63	13	7
	Wyższe	5		45	11	10
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	3	1	45	8	9
	Średni personel, technicy	6		61	10	11
	Pracownicy adm.-biurowi	5	3	62	9	10
	Pracownicy usług	8		61	15	5
	Robotnicy wykwalifikowani	8	1	67	21	7
	Robotnicy niewykwalifik.	13	3	60	17	
	Rolnicy	5		66	10	7
	Pracujący na własny rach.	3		62	27	6
	Bezrobotni	8	1	55	22	1
	Emeryci	5	1	69	11	8
	Renciści	3		57	10	4
	Uczniowie i studenci	16		60	15	3
Gospodynie domowe i inni	2		64	14	4	
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	6	1	63	8	11
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	4		56	23	7
	sekt. prywat. poza rolnict.	8	1	57	15	6
	prywatnym gosp. rolnym	4		65	10	7
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	9		60	19	
	501–750	4	1	71	10	3
	751–1000	13	1	66	13	4
	1001–1500	2	1	66	15	7
	Powyżej 1500 zł	6	1	55	12	12
Ocena własnych war. mater.	Złe	6	1	58	16	
	Średnie	6	1	69	17	4
	Dobre	7	0	56	10	9
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	7		65	10	6
	Raz w tygodniu	5	1	71	14	7
	1–2 razy w miesiącu	6	1	68	13	7
	Kilka razy w roku	8	1	50	15	4
	W ogóle nie uczestniczy	6	1	36	14	9
Poglądy polityczne	Lewica	10	1	50	9	12
	Centrum	6	1	61	11	5
	Prawica	6	1	65	17	6
	Trudno powiedzieć	4	1	67	19	4

Tabela 5 (cd.)

		Które z następujących wydarzeń XX wieku były, Pana(i) zdaniem, najbardziej znaczące, najważniejsze dla dziejów Polski? Proszę wskazać nie więcej niż trzy odpowiedzi.					Liczba osób
		Upadek komunizmu w Polsce	Wyjście wojsk radzieckich z Polski	Przystąpienie Polski do NATO	Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		33	7	10	31	2	940
Płeć	Mężczyźni	29	9	10	28	2	454
	Kobiety	36	5	10	34	2	486
Wiek	18–24 lata	29	5	11	28	3	106
	25–34	37	4	14	36		187
	35–44	34	6	4	39	1	164
	45–54	35	6	11	31	1	145
	55–64	37	11	8	29	3	166
	65 lat i więcej	23	8	10	21	4	171
Miejsce zamieszkania	Wieś	29	7	11	34	3	373
	Miasto do 19 999	37	7	9	32	2	145
	20 000 – 99 999	31	7	7	27	1	174
	100 000 – 499 999	34	6	10	32		155
	500 000 i więcej mieszk.	39	7	11	21	1	92
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	28	8	11	22	4	195
	Zasadnicze zawodowe	31	9	10	34	2	230
	Średnie	32	5	10	33	2	291
	Wyższe	39	5	8	33	0	224
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	41	5	8	34		105
	Średni personel, technicy	40	7	3	31		30
	Pracownicy adm.-biurowi	36	10	7	31		58
	Pracownicy usług	30	9	12	33		45
	Robotnicy wykwalifikowani	27	7	10	39	2	101
	Robotnicy niewykwalifik.	37	8	13	34	2	45
	Rolnicy	24		9	39		52
	Pracujący na własny rach.	32	6	10	41		41
	Bezrobotni	44	7	11	24	2	51
	Emeryci	29	11	9	23	5	212
	Renciści	23	6	14	42	2	59
	Uczniowie i studenci	24	6	10	30	3	73
Gospodynie domowe i inni	46	1	8	22	2	68	
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	38	6	6	30		108
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	37	4	8	39		78
	sekt. prywat. poza rolnict.	31	9	12	37	1	236
	prywatnym gosp. rolnym	31		9	37		56
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	32	10	16	36	1	84
	501–750	35	8	9	37		101
	751–1000	29	8	7	27	4	116
	1001–1500	36	8	7	26	2	165
	Powyżej 1500 zł	34	7	10	31	1	202
Ocena własnych war. mater.	Złe	28	11	12	26	4	85
	Średnie	34	7	8	30	1	387
	Dobre	32	6	10	33	2	467
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	35	11	8	24		56
	Raz w tygodniu	29	5	7	28	2	435
	1–2 razy w miesiącu	34	7	10	41	2	140
	Kilka razy w roku	39	9	13	36	1	200
	W ogóle nie uczestniczy	32	8	12	25	3	110
Poglądy polityczne	Lewica	31	8	12	37	1	137
	Centrum	33	7	9	35	1	330
	Prawica	36	5	7	21	1	239
	Trudno powiedzieć	30	8	11	32	5	233